

УДК: 334.012.61-022.51

DOI: 10.31891/2307-5740-2018-262-5(2)-65-68

ДРАБОВСЬКИЙ А. Г.,
ЯРОВА Ю. М.

Вінницький кооперативний інститут

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОТЕНЦІАЛУ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА НА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЯХ

В статті розглядається світовий досвід державного регулювання реалізації потенціалу малого підприємництва на сільських територіях, розглядаються важливі фактори реалізації потенціалу розвитку малого підприємництва, формування системи підтримки малого підприємництва на сільських територіях, здійснено узагальнення світового досвіду державного регулювання розвитку малого підприємництва на сільських територіях.

Ключові слова: мале підприємництво, державна політика, державне регулювання, потенціал, підприємництво, сектор малого підприємництва.

DRABOVSKYI A.,
YAROVA Yu.

Vinnytsia Cooperative Institute

INTERNATIONAL EXPERIENCE OF STATE REGULATION OF THE IMPLEMENTATION OF THE POTENTIAL OF SMALL ENTREPRENEURSHIP DEVELOPMENT IN RURAL AREAS

The article deals with the world experience of state regulation of the implementation of the potential of small business in rural areas, considers important factors for implementing the potential of small business development, the formation of a system for supporting small businesses in rural areas, analyzes national development programs for rural areas of other countries, generalizes the world experience of state regulation of small entrepreneurship in rural areas. In the article a comparative analysis of the state regulation of small business in the rural territories of the European Union countries is conducted. In order to reveal the essence of state regulation of small entrepreneurship in rural areas systematic and structural approaches are used; analogies and comparative analysis were conducted. Also, the article analyzes the experience of national and local programs of state policy for the development of rural areas and support small business in rural areas in economically developed countries. The article is devoted to the evaluation and generalization of the position of the world experience of state regulation of small business development in rural areas. The article analyzes and summarizes the experience of lending to small businesses in the countries of the European Union.

Key words: small business, state policy, state regulation, potential, entrepreneurship, small business sector.

Постановка проблеми. Вивчення і узагальнення положень світового досвіду державного регулювання розвитку малого підприємництва на сільських територіях має важливе значення для його аналізу і подальшої адаптації при реалізації ефективної державної політики в цій сфері в Україні. При цьому, особливо важливе значення має узагальнення відповідних положень за функціями державної політики, серед яких є функція планування, інструментами якої традиційно вважаються національні, державні, регіональні, місцеві, галузево-секторальні стратегії, концепції, програми, плани дій, дорожні карти тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам державного регулювання економіки присвячені праці зарубіжних і вітчизняних вчених: Дж.Ю. Стігліца, Дж.М. Кейнса, К.Р. Макконелла, С.Л. Брю, В. Ойкена, С. Фішера, М. Фрідмена, А.С. Гальчинського, В.М. Гейця, В.М. Феценко, Ю.М. Бажала, В.Д. Лагутіна, І.Й. Малого, Л.М. Шаблистої та інших.

Методика досліджень. У роботі застосовано сукупність спеціальних та загальних методів і підходів. За допомогою загальних методів проаналізовано теоретичні аспекти державного регулювання реалізації потенціалу розвитку малого підприємництва. Для розкриття сутності державного регулювання малого підприємництва на сільських територіях використано системний і структурний підходи; проведено аналогії та порівняльний аналіз. Методи наукової абстракції, системного підходу, групування і класифікації використано для розробки структури та факторів реалізації потенціалу розвитку малого підприємництва різних країн світу.

Постановка завдання. Пріоритетами сьогодення в політиці підтримки малого підприємництва у розвинутих країнах переважно є орієнтація на вирішення важливих соціальних проблем суспільства та підвищення рівня життя; адресність допомоги при створенні нових підприємницьких організацій; обґрунтування ефективності функціонування підприємницьких структур та доведення можливості повернення кредитів у визначений період часу; пріоритетність підприємницької діяльності при забезпеченні престижності країни на міжнародному рівні; диверсифікація виробничих процесів.

Виклад основного матеріалу. Світовий досвід соціально-економічного розвитку держав та їх територій, у т. ч. сільських, є яскравим свідченням і підтвердженням високої значимості та ролі сектору

малого підприємництва як основи соціально-економічного розвитку та забезпечення соціально-політичної стабільності у суспільстві. Практично у всіх економічно розвинених державах світу цей сектор являє собою середній клас, який є базою для стабільного розвитку національного господарства в цілому та економік на місцевому рівні, оскільки є провідним сегментом сприяння насиченості ринку товарами та послугами, створення нових робочих місць і зменшення безробіття.

Уряди цивілізованих країн з ринковою економікою виокремлюють питання ефективного розвитку малого підприємництва, розробляють державні механізми підтримки підприємницьких організацій. Активна політика держави сприяє інтенсивному розвитку малих підприємницьких структур. При цьому кожна держава, використовуючи специфічні, властиві їй важелі впливу на розвиток підприємництва, формує власну систему управління цими процесами.

З огляду на загальносвітові тенденції посилення важливості аграрного сектора в умовах світової продовольчої безпеки, сьогодні вже не залишається жодних сумнівів у тому, що концепція сільського розвитку є набагато ширшою порівняно з концепцією аграрного розвитку. Мале підприємництво у сільській місцевості спроможне вирішувати соціально-економічні проблеми, зокрема, проблеми зайнятості, зростання доходів населення, розширення номенклатури виробництва, диверсифікації діяльності та розширення регіональної спеціалізації, прискорення процесу запровадження інноваційних технологій, підвищення рівня конкуренції, що в кінцевому рахунку сприятиме розвитку сільських територій.

Варто відзначити, що європейська модель державної підтримки та розвитку малого підприємництва має багаторівневу структуру, що є елементом процесів регіоналізації. На вищому рівні підтримка сектора малого підприємництва здійснюється Європейським Союзом, на державному рівні виконання цих завдань покладено на міністерства, за ініціативою яких у кожному з напрямів державної підтримки створено спеціальну інфраструктуру. У загальному вигляді перерозподіл повноважень між національним та регіональним рівнем здійснюється таким чином, що на національному рівні залишаються лише питання загального характеру, визначаються основні напрями розвитку підприємництва, вирішуються проблеми слабо розвинутих галузей та депресивних регіонів, решта питань відноситься до місцевих компетенцій [1].

Європейський Союз визнав необхідність розробки спеціальної політики підтримки малого підприємництва. Її пріоритетними цілями стали розвиток міжнародної конкурентоздатності національних малих підприємств, створення нових робочих місць, економічне зростання малих підприємств, інноваційна діяльність, трансферт технологій тощо.

Формування системи підтримки малого підприємництва на сільських територіях в країнах ЄС розпочинається з консультативної допомоги та організації навчання основам ведення власної справи. Значно поширеною в розвинутих країнах Європи є система субпідрядів. Вона дозволяє малим фірмам отримати доступ до технологічних та комерційних «ноу-хау» великих корпорацій, налагодити виробництво власного кінцевого продукту і досягти більшої економічної самостійності.

В той же час в країнах Європейського Союзу підходи можна віднайти й диференційовані підходи до підтримки малого підприємництва, зокрема на сільських територіях, які відрізняються та володіють певними особливостями. Так, в окремих країнах особлива увага приділяється фінансуванню малого та середнього бізнесу. Деякі країни, наприклад Великобританія, Нідерланди, в основному концентруються на забезпеченні гарантій позик, проте більшість країн ЄС створюють особливі резерви для підтримки малого та середнього бізнесу через механізм субсидій чи податкових пільг на інвестування, пільгові позики чи дотації. Стимулюється вкладення коштів в основні фонди малих та середніх підприємств. ЄС також підтримує країни, котрі не можуть виділити із власного бюджету кошти на розвиток малого підприємництва [2].

Однією з найпоширеніших форм стимулювання розвитку сектора малого підприємництва на сільських територіях в розвинених країнах є створення для них преференцій в оподаткуванні шляхом введення спеціальних податкових правил або застосування загальних правил з окремими пільгами для малих підприємств. Такі системи також стимулюють розвиток підприємництва на сільських територіях, оскільки спрощують процес здійснення підприємницької діяльності на початкових етапах в умовах обмежених ресурсів. У Франції застосовують спрощені податкові режими для малих підприємств залежно від величини їхнього обігу. Такі підприємства не подають декларації про податок на додану вартість, проте виплачують прибуткові податки, рівень яких залежить від сфери діяльності.

Ефективна діяльність представників малого підприємництва та підвищення конкурентоспроможності виготовленої ними продукції значною мірою визначаються обсягами кредитування цього сектора. Кредитування сфери малого підприємництва є перевіреним ефективним методом стимулювання їх економічного розвитку, що доведено світовою практикою.

В Італії практикується надання пільгових довгострокових позик, наприклад, під 3–5 % річних за ринкової процентної ставки близько 15 %. Малі підприємства можуть отримати додаткову пільгу в 20–30 % компенсації вартості позики при довгостроковому поверненні кредиту.

Польський досвід кредитування малого підприємництва поширюється в тому числі й на сільські території. З досвіду Польщі варто використати спеціальні методи, щоб забезпечити погашення кредитів їхніми одержувачами. Кредитори використовують методи групового поручительства і натиску зі сторони соціальних груп замість застави та інших традиційних засобів забезпечення кредиту, наприклад, таких, як

швидкий доступ до більших кредитів у майбутньому. У Польщі були створені так звані «банки довіри», що стали особливо ефективними на територіях малих міст та сільських поселень. Це маленькі фінансові групи, призначені для надання мікрокредитів одній общині, наприклад, у невеличкому селі, де є приватні фермерські господарства. Повернення позик забезпечувалося простим поручительством один людей перед іншими. У разі неповернення кредиту відповідні зобов'язання поширювалися на решту членів громади [4].

В контексті функції організації державної політики стимулювання розвитку малого підприємництва на сільських територіях важливо звернути увагу на те, що практично в усіх країнах Європейського Союзу діє законодавча уніфікація умов державної підтримки малого бізнесу, для чого створюються спеціальні органи управління та координації, у т. ч. відносно планування, реалізації та контролю державної політики розвитку підприємництва на субрегіональному рівні, у малих містах, поселеннях. В рамках умов уніфікації здійснюється законодавче та організаційне забезпечення адаптації малого підприємництва до загальних умов конкуренції, розробка цільових програм підтримки малого підприємництва в конкурентному середовищі. На мале підприємництво орієнтовані такі фінансові інститути, як Європейський інвестиційний банк, Європейський інвестиційний фонд, експериментальний проект «Початковий капітал», проект «Євротекскапітал», а також спеціальна європейська програма підтримки малого бізнесу [2].

Також варто зазначити, що серед стратегічних пріоритетів національної програми розвитку малого підприємництва визначені наступні: залучення зацікавлених сторін у процес реалізації політики розвитку сільських районів та малого приватного бізнесу; інформування громадськості та потенційних бенефіціарів щодо політики розвитку базових видів економічної діяльності та фінансових можливостей; підвищення якості реалізації програми розвитку сільських територій; стимулювання впровадження інновацій в малі форми сільського господарства, харчової промисловості, лісового господарства.

Своєю чергою, заходами, орієнтованими на досягнення поставлених завдань, визначені: підтримка молодих фермерів; управління проектами підприємницьких ініціатив у сферах екології, енергозбереження, ресурсоефективності, збереження, підтримки і відновлення довкілля; органічне землеробство; формування матеріально-технічної бази агрофірм, що займаються альтернативними видами тваринництва та рослинництва [4].

Для економічної підтримки малих підприємств в Німеччині задіяна велика кількість інстанцій та структур. Підтримка організована на двох рівнях – на центральному та земельному. Її надають держава, торгово-промислові палати, ремісничі палати, профспілки, приватні та державні банки, ощадні каси, школи та вищі навчальні заклади. Основні напрямки політики підтримки німецьких малих підприємств перекликаються із загальноєвропейськими і включають фінансове забезпечення, заохочення інноваційної діяльності та поліпшення умов ведення бізнесу. Важливими заходами розвитку малого бізнесу на сільських територіях держави визначено залучення інвестицій для створення і розвитку несільськогосподарських видів діяльності, які сприятимуть диверсифікації економічної діяльності в сільських районах. Також в програмах увага приділена оновленню села, підтримці інфраструктури, проведенню досліджень, пов'язаних з обслуговуванням, відновленням і модернізацією культурної і природної спадщини сіл, сільських ландшафтів; підтримці туристичної інфраструктури [5].

Політика польського уряду щодо малих підприємств формується на підставі вже опрацьованих досвідом ЄС пріоритетів і напрямів: забезпечення зайнятості, реалізація цілей регіональної політики, передусім розвитку сільської місцевості. Політика в останніх напрямках формується з урахуванням завдання програми децентралізації держави – створення економічної основи для місцевого самоврядування територіальних громад. Засоби реалізації урядових програм щодо сектору малого бізнесу на сільських територіях передбачають як створення загальних умов для його розвитку, так і швидке реагування у розв'язанні конкретних проблем, основними серед яких є значний розмір внесків на соціальне страхування, адміністративна регламентація підприємницької діяльності, складна і обтяжлива для підприємців система оподаткування [6, с.75–83].

Аналіз досвіду національних і місцевих програм державної політики розвитку сільських територій і підтримки малого підприємництва у сільських територіях в економічно розвинених країнах світу дозволяє розставити такі основні акценти:

Комплексність – в проектах економічного розвитку розглядаються всі можливі види господарської діяльності, здійснення яких може підвищити дохід сільського населення. Будь-яка пропозиція суб'єктів малого бізнесу з підтримки зайнятості і доходів населення всебічно обґрунтовується з економічної та соціальної точок зору.

Відкритість – при розробці проектів використовуються методи інтерактивного планування за участю з населенням, детально планується хід проекту, заплановані та досягнуті результати; поставлені та вирішені проблеми всебічно обговорюються в ЗМІ, на сільських зборах, різного роду комунікативних заходах, зустрічах з населенням. Після закінчення цих обговорень в проект вносяться коректування.

Широка участь населення – в процесі розробки і реалізації проектів у максимальній мірі використовуються знання, досвід і можливості представників сектору малого підприємництва про найбільш ефективні шляхи забезпечення зайнятості та збільшення доходів, враховуються особливості економічної та соціальної поведінки різних соціальних груп, забезпечується збалансованість їх інтересів.

Використання місцевих ресурсів – досягнення цілей проектів в країнах Європи забезпечується, перш за все, за рахунок мобілізації місцевих фінансових, матеріально-технічних, трудових ресурсів, що має першочергове значення для створення стійких механізмів розвитку нових господарств та виробництва, малих підприємств сфери послуг. Але це не виключає використання зовнішніх джерел ресурсного забезпечення проекту.

Інституціоналізація проектних рішень передусім шляхом подальшої передачі функцій з реалізації проекту і управління місцевим адміністраціям та органам влади, отриманих ефектів на мікрорівні – представникам малого підприємництва.

Висновки. Вивчення положень світового досвіду державного регулювання розвитку малого підприємництва на сільських територіях має важливе значення для його аналізу і подальшої адаптації при реалізації ефективної державної політики в цій сфері. При цьому, особливо високе значення має узагальнення відповідних положень за функціями державної політики, отже важливо запровадити всебічне статистичне спостереження за станом і тенденціями розвитку суб'єктів малого бізнесу, забезпечити узгодження положень національних, регіональних та місцевих програм розвитку малого підприємництва на сільських територіях, створити відповідальну структуру з управління розвитком сільських територій, здійснювати стимулюючі заходи з покращення структури економіки сільських територій.

Література

1. Новікова В. Європейський досвід підтримки малого та середнього бізнесу у контексті регіоналізації державного управління економікою [Електронний ресурс] / Новікова В. – 25 листопада 2016 р. – Режим доступу : <https://www.obozrevatel.com/my/economy/78456-evropejskij-dosvid-pidtrimki-malogo-ta-serednogo-biznesu-u-konteksti-regionalizatsii-derzhavnogo-upravlinnya-ekonomikoyu.htm>
2. Зілгалова О. А. Політика сприяння розвитку малого бізнесу: пріоритети і перспективи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/2695/1/Kurei_Article_HNU.pdf.
3. Countdown 2005, Microfinance summit campaign, Feb. 2001 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.microfinancesummit.org.
4. Шаптала К.О. Використання європейського досвіду розвитку сільських територій / К.О. Шаптала // Культура народів Причорномор'я. – 2012. – № 229. – С. 7–9.
5. Bundesministerium für ernährung und landwirtschaft, Entwicklung des ländlichen Raumes 2014–2020 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bmel.de/DE/LaendlicheRaume/03_Foerderung/Europa/_texte/Foerderung2014-2020.html?docId=5806660.
6. Гончарова Н.В. Напрями розвитку інтеграційних процесів у сфері фінансової підтримки малого підприємництва / Н.В. Гончарова // Фінанси України. – 2003. – № 7. – С. 75–83.

References

1. Novikova V. Yevropeyskiy dosvid pidtrymky maloho ta serednoho biznesu u konteksti rehionalizatsii derzhavnogo upravlinnia ekonomikoiu [Elektronnyi resurs] / Novikova V. – 25 lystopada 2016 r. – Rezhym dostupu : <https://www.obozrevatel.com/my/economy/78456-evropejskij-dosvid-pidtrimki-malogo-ta-serednogo-biznesu-u-konteksti-regionalizatsii-derzhavnogo-upravlinnya-ekonomikoyu.htm>
2. Zilhalova O. A. Polityka spriyannia rozvytku maloho biznesu: priorytety i perspektyvy [Elektron-nyi resurs]. – Rezhym dostupu : https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/2695/1/Kurei_Article_HNU.pdf.
3. Countdown 2005, Microfinance summit campaign, Feb. 2001 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : www.microfinancesummit.org.
4. Shaptala K.O. Vykorystannia yevropeiskoho dosvidu rozvytku silskykh terytorii / K.O. Shaptala // Kultura narodov Prychernomoria. – 2012. – № 229. – S. 7–9.
5. Bundesministerium für ernährung und landwirtschaft, Entwicklung des ländlichen Raumes 2014–2020 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : http://www.bmel.de/DE/LaendlicheRaume/03_Foerderung/Europa/_texte/Foerderung2014-2020.html?docId=5806660.
6. Honcharova N.V. Napriamy rozvytku intehratsiinykh protsesiv u sferi finansovoi pidtrymky maloho pidpriemnytstva / N.V. Honcharova // Finansy Ukrainy. – 2003. – № 7. – S. 75–83.

Рецензія/Peer review : 04.10.2018

Надрукована/Printed : 02.11.2018

Рецензент: д.е.н., проф. Орлов О. О.